

Prolog

Nechť je Ti milá, ó Pane,
ta zahrádka přírody živé,
vzdělaná bez lsti, k Tvé chvále,
by byla i k slávě Ti stále.

Kriste, Ty při mně vždy stůj
a zahrádku laskavě pěstuj,
zavlažuj vlhkostí svou
ty rostlinky, které tu vzrostou.

Nechať to k užitku je
všem lidem, ať kdokoli vejde,
ať je v mé zahrádce rád:
dej odvahu, dej mi i nápad.

Tys květ, kmen, kořen i plod,
Tys záhon, brána i východ,
buduješ strážnou věž,
i květy a plody dát můžeš.

Ač každý člověk v své pýše
má náklonnost ke zlému spíše,
učiň, ať v srdci svém mohu
si uchovat po dobrém touhu.

Na hoře veliké sad
dal kdosi vysoko vzdělat,
nebeská rosa svěží
a čtverý pramen jej vlačí:

uprostřed plodivý strom je –
ten vévodí zahradě celé;
plot ji kol dokola stráží
a vstup je opatřen věží,

u brány proud vody živé,
jež zahrádku svlažuje, plyne.

Šest má ta zahrádka siní –
ty sladce a medově voní:

v první z nich ptáci jsou,
zde hnízdí i vzduchem se nesou;
zřetelně ryby zde zříš,
je v rybníku hýbat se vidíš;

zvěřinec zvířata všecka
ti předvede, divoká, krotká;
červy a plazů čeleď,
tu bodavou, obtížnou havěť;

nejeden listnatý kmen
zde stkví se zářivým plodem;
květnice květiny rodí,
zde lilie omamně voní.

Toho zde vzal jsem si dost,
v čem našel jsem největší libost,
co lidi mravnosti učí,
co vzdělává, lahodí duši,

co také bavit nás chce,
co smutky zažene lehce.

Přicházej často a věz,
že pohledem na sad můj mládneš:

hochu, ty vezmi svou zbroj,
svým lukem a toulcem se vyzbroj,
dívat se, trhat si smíš,
co chceš, to hojně zde pojiš.

Protože mladí jste, hoši,
vás hra a zábava těší:

plody mé smíte si česat –
pak budete radostně plesat.

Užitek získáte z nich
a všechno se dozvíte o nich –
o družích, kolik je jich,
též o názvech, životě jejich.

Věz, že stvořen svět byl,
by člověku nejenom sloužil,
má nám též směrnicí dát
svým příkladem, jak se kdy chovat:

jedni tu v zvířecí říši
nás svatým tajemstvím učí,
o zlu nám představu činí,
jsou neřestí obrazem jiní.

Nastup, vojíne boží,
tu cestu, jež před tebou běží,
světlem tím rozežeň tmy
a po dobrém učení sáhni.

Pernatci se svými křídly
výš nade vším stvořením sídlí:
tak také andělský let
se povznáší vysoko nad svět.

Blízko-li létají ptáci,
vždy dobré to počasí značí:
když se k nám andělé snesou,
to hynoucím záchranu nesou.

Když příliš vysoko letí,
tu zvěstují ptáci zlo smrti:
je-li ti vzdálen duch nebe,
pak záhuba stihnout smí tebe.

K vodám-li létají ptáci,
tu v polích se úroda ztrácí:
duše se k rozkošim žene
a přijde tak o statky cenné.

Ptáci, co na vodě plavou,
si pomohou plovací blánou:
boháč ať k pomoci dá
své statky tomu, kdo strádá.

Pták, který sám v kleci sedí,
tam volného přilákat hledí:
tak také andělé v nebe,
ty liknavče, přitáhnou tebe.

Aby pták získal si rozhled,
on vznese se do mraků nad svět:
svatý též k ochraně naší
se s přimluvou k nebesům vznáší.

Seshora rybu pták lapá
a snadno tak chytí i ptáka:
Michael z nebe se snáší
a vzhůru zas vynese duši.

Jásá pták v nebeské báni
a křídly nepohne ani:
tak se též radují svatí,
že v království nebes jsou vzati.

Ptačího tlukotu znění –
to na poušti slýchávat není:
skutky dobré když nemáš,
pak marně své patrony vzýváš.

Po větru kořist svou ptačí
si hledí ulovit dravci:
rádi jsou trpící lidé,
když Gabriel k nebi je vede.

Dříve než kdekoli nastane mření,
už ptáci tam spějí:
všude tam Uriel letí,
kde kořist – dušičku cítí.

Na polích ptáci malí
hned při zemi hnízdečka mají:
ten, kdo má v hlavě jen jmění,
je shrabuje na této zemi.

Slunce když vychází časně,
to ptáci už zpívají krásně:
věrný zpívává slavně
své žalmy ve svátek Páně.

Chválen je pták, který zpívá-
však mluví-li, milován bývá:
modlitbou Bohu se líbíš -
víc ještě, když zpěvem ho chválíš.

Mrazivá zima se vrací,
když k odletu mají se ptáci:
pohroma člověka stihne,
když světec jemu se vyhne.

Křídlatec, v noci jenž létá,
je zabíjen blyštivým mečem:
víry tvé zářivý štít
je schopen ďábelství zhatit.

Ptáci-li v tocích se smáčí,
pak období dešťů to značí:
zbožnými slzami duše
dar milosti získat si může.

Ptákům nejvíce škodí
dny plné dešťové vody:
tak, ač máš rozum, i tebe
jen k záhubě hospoda vede.

Vše, co křídla má k letu,
je stvořeno z vody a vzduchu:
tekoucí voda křtí děti;
je vzdušný prvek - Duch - světi.

Vodami zadušen černavý pták
se vlhkostí nadme:
kdo je snad zhrzený světem,
tím víc bude usmířen Kristem.

Peřím zarostlý pták je lehčí,
než nemá-li peří:
všechno pro Krista snáší,
kdo s tělem poctivým kráčí.

Oslepnou noční ptáci,
když světlo sluneční spatří:
zůstává v hluboké tmě,
kdo nemyslí na slovo Páně.

Zahnuté spáry a zobec
v svou kořist zatíná dravec:
kdo příliš násilně jedná,
i ve slovech divoký bývá.

Z výšky pták před dravcem prchá
tak, že se k zemi až vrhá:
pyšný, jež trápení stihne,
ať v pokoře též na zem padne.

Ptáci se vznášejí v létě
až vysoko v oblačném světě:
nad šťastné na Boha zření
ať jiný statek ti není.

Dravec když na stromě sedí,
sí na nohy upřeně hledí:
kát se má ze všech svých sil,
kdo hřešil, když poctám se těšil.

Sníh-li z oblaků padá,
pták vodní nouzi má, strádá:
u řeky Léthé má žízeň,
kdo v životě nepoznal kázeň.

Ptáci ti bez pítí žijí,
co syrovým masem se živí:
ten nechce přijímat Krista,
kdo světské jen věci si chystá.

Více létá pták v lese
než ten, jenž doma se pase:
hůře se ve škole učí,
kdo máminy sukně se drží.

Pták, že má na sobě pera,
moč nepouští ze svého těla:
jmění též narůstá tomu,
jenž chudým nic nedává z domu.

Pták, jehož krása má chválu,
má ve hnízdě hromady kalu:
kdo nosí nádherné hávy,
má přátele se zlými mravy.

Ptactvo když hromadně hyne,
mor stěží tu krajinu mine:
tak se též dostaví kletba,
když někdo nic na Boha nedbá.

Pták, který za tmy jen letí,
smrt v slaném má jídle a pítí:
hříšně-li přijímáš Krista,
pak čeká tě záhuba jistá.

Vábnička, maso a plachta
i pták zpěvem polapí ptáka:
hleď na ně, miluj, pěj píseň -
to svatých ti přinese přízeň.

Pro čižbu ptáčník má lep,
má síť, též osidla klade:
zbožnost tvá, trpělivost
a víra jsou ďáblovi na zlost.

V ovzduší mohutná dutí -
ta pernatce k létání nutí:
Duch svatý tak vede lidi,
že k dobrým skutkům je řídí.

Navzájem ptáci se znají,
jež hnízda v blízkosti mají:
šťěstí když ve světě míváš,
pak bohaté přátele poznáš.

Dva roky nebo tři léta
jsou dravci pro výcvik třeba:

ve více zkouškách kdo obstál,
ten teprve blaženost získal.

Pták, který krásný je živý,
ten za nic nestojí mrtvý:
ti, kdo jsou u lidí v lásce,
jsou zhrzeni před Bohem zase.

Pták živý k odporu nutí
a zabitý přijde nám k chuti:
kdož jsou zde v ubohém těle,
ty Hospodin přijímá skvěle.

V tlustším těle vždy tyjí
ti ptáci, co při domě žijí:
stálým lidem se daří -
a těkavost statky jen maří.

K užitku pro domy jsou
ti ptáci, co vajíčka nesou:
řádný člověk-li touží,
svou stálostí získá si zboží.

Náhle-li přiletí ptáci,
pak dobře semeno vzchází:
svatých když při nás je dost,
je na světě dobrého hojnost.

Na léto předčasně myslíš,
hned prvního ptáka když vidíš:
nezvládl vědu přec všecku,
kdo přečetl jedinou knížku!

Někteří ptáci sic mluví,
leč řeč jejich rozumná není:
mnozí se naučí řečnit,
však zřídka své řeči i plnit.

Svádějí denní ptáci
boj s těmi, co létají v noci:
ani my nemějme rádi
ty lidi, jež nepravost svádí.

Ptáci

(1) OREL

Orel je veliký pták, král a hlava všech ptáků. Je větší než čáp. Má zakřivený zoban a drápy. Snáší tři vejce a vysoko na stromě vysedí tři mláďata. Nutí je dívat se do slunce a to, které se nemůže do slunce podívat, vyhodí z hnízda. Vzrostlá pobízí k letu a zdaleka jim přináší potravu. Vidí totiž bystře a jasně, a létá výše než všichni ostatní ptáci, až nad mraky. Zestárlý orel se omlazuje za první tak, že vyletí nad mraky k žáru slunce, spálí si křídla a spadne do pramene, za druhé tím, že přijde ke skále a tře si o ni zobák – tak se znovu narodí mladým. Dále: když chytí kořist, ptáci letí za ním a usadí se kolem něho. Tu začne mezi všechny dělit kořist, ale nedostává-li se, chytne nejbližšího ptáka, zabije ho a rozdělí.

Orel, ten král ptačí říše,
jí vládne až z nadzemské výše:
Kristus tak chrání zem
a zároveň vládne i nebem.

Do větší výše než on
pták žádný už nemůže vzlétnout:
orel tak Krista nám značí,
jenž stvoření veškeré předčí.

Orel se zbavuje mláďat,
jež v slunce se nemohou dívat:
Spasitel zapudí lidi,
co špatně a neřestně žijí.

Orel svým mláďatům káže,
jak hledět v svit sluneční záře:
svatá Maria Panna
své světlo všem věřícím dává.

Do oblak průzračným vzduchem
zří ve výši orel svým zrakem:
o dějích nebeské říše
Jan-Orel nám oslavy píše.

Orlu zas mládí navrátí kámen,
též oheň a pramen:
pokání, křestní voda,
též zpověď hřích smyjí vždy znova.

Vysoké stromy kde strmí,
on po třech vždy mláďatech krmí:
Osoby boží jsou tři,
Bůh jedné však podstatě patří.

Kořist přináší orel,
již z veliké dálky už viděl:
vše světské odmítá rázně,
Bůh žádá si nebeské bázně.

Ptákům když kořist svou dělí,
vždy toho, kdo nedostal, zhubí:
lidi nevděčné maří
a dobrým zas štědře Bůh daří.

(2) LEDŇÁČEK

Ledňáček je malý pták. Podle Ambrože snáší vejce do písku uprostřed zimy, kdy se moře nejvíc vzdouvá a břeh se zalévá. Jsou-li na moři velké vlny, jakmile ledňáček snese vejce, voda se uklidní. Dokud ledňáček sedí na vejcích, všechny bouře ustanou a vane mírný vítr. Ledňá-

ček totiž bydlí při moři. Když uplyne sedm dní, vyvede mláďata a dalších sedm dní je živí. Tento maličký ptáček je obdařen tak velikou milostí, že oněch čtrnáct dnů předpokládaného jasného počasí sledují námořníci, nazývají je dny ledňáčka a nebojí se během nich žádného nebezpečí.

V zimě, když ledňáček snáší
svá vejce, tu moře se ztiší:
Panna když zrodila Boha,
hned ustala ďablova snaha.

Ledňáček na vejcích sedí
v tom týdnu, jež námořník slaví:
tak také rodičku Páně
tři mágové zdravili slavně.

Malá je tělesná schránka,
leč velká je moc toho ptáka:
Panna je tělem drobná,
leč vždycky je vznešená, mocná.

(3) HORŇÁK

Horňák je, jak praví Aristoteles, pták Východu, který hnízdí na horách, kam se člověk nemůže dostat. Proto jeho hnízdo nenacházíme. Jen zřídka slétá na nižší místa. Ani jeho mláďata nikdy neslétají dolů, dokud nejsou dost silná a nepodobají se rodičům. Vypadá jako bílá vrána.

Vysoko v horách má hnízda –
už nepřijde člověk v ta místa:
přebývá rodička Páně
až na vrchu nebeské báně.

Nesvolí horňák svým dětem
z hor spustit se dolů, jít světem:
učí své sluhy Květ panen
vždy pohrdat neřestí klamem.

(4) KRÁLÍČEK

Říká se mu zlatohlávek podle zlaté hlavy – má totiž nádherně lesklou hlavu, jakoby zlatou. Je menší než střízlík a šedý.

Kdekoli králíček létá,
mu leskne se hlavička zlatá:
i když jsi malého těla,
přec může tvá hlava být skvělá.

(5) JESTŘÁB

Jestřáb je jako husa, je ale menší. Nosí se na rukou pánu, neboť chytá a loví ptáky; na nohou má přivázané zvonky. Když sedí na pni, pozoruje si nohy. Žere ptáky a syrové maso, nepije. Jestřábi jsou trojí – malí, střední a největší. Jsou jestřábi nechočení a krotcí; ti se chovají přes zimu. Jsou dobří, dostanou-li obilí uvařené s hadem a dané kuřeti. Sežere-li takové kuře jestřáb, ihned ztratí peří a stane se z něho dobrý lovec. Nečisté maso mu působí zvracení, na něž často hyne, Nebudíž mu dávana myš ani netopýr.

Jestřáb vše, cokoli chytí,
pak s dravou sežere chutí:
pekelník duše zlých schvátí,
neb pro své hříchy jsou klatí.

Jestřáb se na kořist vrhá
a potom ji surově trhá:
tak také lupiči kradou,
když na zboží chudáka padnou.

Jestřáb má na nohou zvonky
a chytá tak maličké ptáky:
vládce pekelný volá
zas ty, jejichž víra je malá.